

ادبیات عمومی و تاریخی

هفته‌لق سیاسی ، ادبی ، علمی غزته‌در

جلد : ۳

سنه : ۲ ۳ جاذی‌الآخر ۱۳۳۶ جمعه‌ایرتسی ۱۶ مارت ۱۹۱۸ نومرو ۲۸ — ۵۹

تورک‌لرک منشأه وائر

تورک اقوام متقدمه و متأخره‌سی

زمان جهتیله میلاد اساس طوتیله‌رق تورک اقوامی ایکی قسمه تفریق ایده‌سیلیرز : قبل‌المیلاد تورک‌لر و یاخود تورک اقوام متقدمه‌سی ، بعد‌المیلاد تورک‌لر و یاخود تورک اقوام متأخره‌سی . تورک اقوام متقدمه‌سی حقیقده بر درجه‌یه قدر چین مورخینی بعض معلومات ویرمکده ایسه‌لرده اک زیاده معلومات ویرنلر یونانیلردر . قدیم مؤلفین یونانیه‌نک اک یکیزی اولان (سترابون) میلاددن یارم عصر اول تولد ایتیش اولدیغندن ، بو مؤلفک اثرنده ذکر اولنان اقوام ترکیه بحق متقدمیندن عد اولنه‌جفی کبی ذکر اولنمیانلر دخی متأخریندن معدود اولور . شوقدرکه بالجه‌له تورک اقوام قدیمه‌سی سترابونده مذکور اولمادیغندن ، بوکی اقوامدن ایجاب ایدنلر آریجه ذکر اولنه‌جقدیر .

یونانیلرک اسکی تورک‌لره (سکیت) نامی ویردکلرینی کوردک . دفعات ایله ایضاح ایله‌مش اولدیغمن اوزره بوتعبیرک تورکجه مقابلی (چیغاتای) و (چیغیل) در . (قیپچاق‌لر) دخی سکیتلرک بر قسمیدر . (سکیت) تعبیر قدیمی یرینه متأخرین زماننده وحتی زمانمزدده (تاتار) کلمه‌سی قوللانلقده‌در . فقط اولجه دخی اخطار ایله‌مش اولدیغمن اوزره بو (تاتار) تعبیر جدیدی ایله (تاتار) تعبیر قدیمی بیننده بویوک بر فرق واردر : قدیم تاتارلر چینک جهت شمالیه و (بایقال) یعنی (بای‌کول) ک جهت شرقیه‌سندمه بولونان تاتارستانک اهاالیسیدرکه آنلره (آق خانای) نامی دخی ویریلیر ایدی .

بالاده کوردلیکی اوزره یونانیلر (سکیت) عرقنه منسوب اولق اوزره بر طاقم اقوام و قبائل اسملری ذکر ایدرلرکه بونلرک اک مشهورلری اولق اوزره (سارماتلری) (جتلری) ، (داکلری) ، (میسینلری) و (تراکلری) ذکر ایله‌دک . وینه بالاده کورلمش اولدیغی اوزره (تراک) کلمه‌سی یونانیلرک عینیله (سکیت) کلمه‌سی کبی عرق و جنس اسمی اولق اوزره استعمال ایتیشلر و کرک طونه حوالیسینه روم ایلی‌ده ساکن اولان غرب تورکلرینی بونام ایله ازانه ایله‌مشلردر .

غریبده چیچک ، لاله عراقی

تاریخزده ، دور احمد ثالثده بزه مخصوص بیوک بر شکاده کورولن « لاله عراقی » ، عجباً غریبدهده وارمیدی؟ فی الحقیقه بر چیچک اولق اعتباریله بز ، « لاله » بی هرملتن دها زیاده سودک و اون هرملتن دها زیاده دوشوندک . بزده لاله حقنده تحساستی مبذول بر صورتده اظهار ایتخشی بجه « لاله شاعرلی » ظهور ایتدی . یعنی یتشدیریمجینی طرفندن آله ایدیلرک نوعی تثبیت ایدلمش هر لاله آری ، آری منظومه لر ، شعرلر اتحاف ایدلدی . هر حالده لاله دورنده اولجهده عرض ایتدیگن کی بزده ، عادتاخصوصی بر « لاله ادبیاتی » موجوددی . لاله نك تغیر وتلون ، نرعلشماک خصوصنده هر چیچکدن زیاده کوستردیکی استعداد ، بزده او نسبتده اوکا قارشى اولان تحساستنكده تنوعی ، تزایدینی موجب اولیوردی . هر حالده وقتیه « هند » قادیلغنه بیوک بر شرف بخش ایدن پك مشهور شاعرلردن « مخفی » نك :

نهال سرکش وکل بیوقار لاله دورنك

در این چمن بجه امید آشیان بندم ؟

دیهرک « دورنك » لفظیه ایکی رنگلی ، یعنی تلخیصاً متلون اوله رق توصیف ایتدیکی لاله ، بزده طبیعه لاله زارلرک طرحلرنده ، سعد آباد وفرح آبادلرک رنگلی آ ، ظریف قالیجه لرله مزین صفتلرینی تزین ایدن بلور شیشه لرده ، زمانك سرشیشه مجالسنده کوستردیکی رنگلی طبیعی تبدلاتی ، مراقیلرینك ، پرستشکارلرینك افکارنده احساساتندهده کوستریوردی . مثلاً « فیتیلاری = نهامین » لری صاری ، کندیس کلنبه ، ویاض ایله ملون ، « متین و مجلا » ، « ادیب الادا » و کشادی اعلا » اولان فرنکارک بوکون پاناشه = ابری ، بنسکی « تعبیر ایتدکلری « تصویر کلشن » نامنده کی بر لاله نك اوزرنده کی پك ظریف اولان نقوشی تصویر خصوصنده بر شاعرمن :

مصورلر آتی « تصویر کلشن » دن ایدرتعداد

بی نقشنده سوزان اولدی زیرا خامه بهزاد

دیمشدی .

عجباً غریبدهده چیچکلی ، لاله لری بویله ترنم ایدن شاعرلر وارمیدی؟ هیچ شبهه یوقدرکه غرب ، طبیعه بزم قدرلطیف ، خوش چیچکله مالک دکاسهده هر حالده اونلره بزندن دها زیاده مجلوبدی . مثلاً مشهور « برانژه » حیاتنك صوک اختیارلق دورمسنده چیچکله خطاباً دییورکه ! « سوییچی چیچکله ! نه طور بیورسکز ؟ بر آن اول آچیلکز . پك اختیارم . بر نفس اول آچلدفکزی کورمك ایسترم . هان شکفته اولککزه لطافتکن صباحی بر تبسم ایتسون . بوی لطیفکز اقشامی تعطیر ایتسون . آچلمه کن فردایه قاله جق اولور ایسه بجه پك کیکمش اولور . اختیارلره کوزه هر نفس ، نفس وایسین صاییلر نه بیلیرسکز ؟ بوکون سزی ایتسامه تشویق ایدن شو کونش ، یارین بلکه تابوتم اوزرینه برتوانداز اولور .

چیچکړ! بزم کې سزده بلادن آزاده اوله مرسکزه. مضر حیوانچقلر اوزرکزه اوششورلر. شدتلی روزکارلر اُسر، دها نهلر اولور. بن که بونجه سته یاشامش بر پیر جهانیدهیم. آچلمه دن صولش نه قدر غنچه کوردم. قورقییکز. سزی قوپارم. بر سالخورده دکلییم؟ سزدن کوزل بر دمت یاپوپ هانکی دلبره تقدیم ایده بیلیرم؟

نظریات بی فائده ایله پک یورلدم. زیر سایه کزده اولق اوزره امانده ایده یله جک صوک خوابگاهه چکسه مده آرتق خواب جاویده طالسهم.

دنیا به وداع ایده جکم ساعت بوراده، یانکزه حلول ایدرسه خطرۀ شباب اولان روائیح لطیفه گز نی او ساعتده دخی نغمه پرداز عشق ایده بیله جکدر [*].

غریبه «برانژه» کې چیچکړ حقنده حسن ایدوب یازمش دها نیجه ادیبلر، شاعرلر واردر. مثلاً «قورنه‌ی»، عادتاً (بر لاله شاعری) اولیورده «لاله نک» کونسه عرض ابتدکی نیازی ترنم ایدیور:

«ای کوکب رخشان که بنم جسم و جام
سندن آلیور فیض
اوسون آرایش باقی بوکالم
ناقص قالیور فیض
منع ایله امان! ایتمه دن اوراقی بی رنگ
غدار زمانی
اوسون ژولی [۱] نک جبهه پاکی بکا اورنک
سوسون نی جانی
ایلرسه او یوزدن نی رنگین وضیادار
طالع اوله رق یار
آرتق اولورم بن شرف و شان ایله هر بار
شاهنش ازهار» [۲]

کورولیورکه «قورنه‌ی» طوغرودن طوغرویه «لاله» بی سویلتمش واونک اغزندن کندی تحسسانه ترجمان اوله رق اونی بالوسیه «شاهنش ازهار» عد ایتمشدر.
شو حالده لاله ذوق و مصراق، یالکز شرقده دکل، اوله قیجه غریبده موجوددر. صره سی کلانجه لاله نک غریبده کی موقعندن وانواعندن آروجه بحث ایده جکز.

تغزیلی طوپراق ۵ مارت ۳۳۴

عبدالرشید

[*] معلم ناجی مرحومک ترجمه سی.

[۱] (قورنه‌ی) نک معشوقه سی.

[۲] (قورنه‌ی) دن معلم ناجی مرحوم ترجمه سی.